

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยปศุสัตว์พันธสัญญานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สำรวจความเสี่ยงด้านรายได้ ผลผลิต การตลาดและความเสี่ยงด้านอื่นๆ ในการทำฟาร์มปศุสัตว์พันธสัญญา ในด้านความรุนแรง โอกาสการเกิดขึ้น และสาเหตุของความเสียหาย 2) ประเมินผลกระทบของความเสียหายต่างๆ ในการทำฟาร์มปศุสัตว์ในระบบพันธสัญญาที่มีต่อเกษตรกร 3) ประเมินผลตอบแทนจากการลงทุนทำฟาร์มปศุสัตว์ในระบบพันธสัญญา 4) ประเมินระบบป้องกันหรือปรับตัวกับความเสี่ยงของเกษตรกร 5) หาช่องว่างทางนโยบายเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานในระบบเกษตรพันธสัญญา

การศึกษาในครั้งนี้ได้ศึกษาเฉพาะการเลี้ยงปศุสัตว์ในระบบพันธสัญญาในเขตจังหวัดภาคเหนือ ครอบคลุมการเลี้ยงสัตว์ 3 ชนิด คือ สุกรขุน ไก่เนื้อและไก่ไข่ โดยแบ่งเป็น 4 ประเภทของการเลี้ยง คือ สุกรขุน รับจ้างเลี้ยง ไก่เนื้อรับจ้างเลี้ยง ไก่เนื้อประกันราคาและไก่ไข่ประกันราคา มีการสำรวจประเภทละ 60 ตัวอย่าง รวมทั้งสิ้น 240 ตัวอย่าง

ผลการศึกษาพบว่า การทำเกษตรพันธสัญญามีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดี ได้แก่ การลดภาระในการหาตลาดของเกษตรกรแต่ต้องแลกด้วยการยอมรับราคาและเวลาในการเข้ารับซื้อของบริษัทซึ่งบริษัทเป็นผู้กำหนดฝ่ายเดียว การลดภาระด้านการหาแหล่งเงินทุนในข้อปัจจัยผันแปรของเกษตรกร เพราะเกษตรกรพันธสัญญาไม่จำเป็นต้องเป็นการรับจ้างเลี้ยงหรือการประกันราคาล่วงแล้วแต่ให้ข้อเสนอด้านสินเชื่อปัจจัยการผลิตผันแปร (พันธุ์อาหารและยา) ให้แก่เกษตรกรทั้งสิ้น แต่สิ่งที่จะต้องแลกเปลี่ยนคือ การต้องใช้ปัจจัยการผลิตตามคุณภาพที่ได้รับจากบริษัทอย่างไม่สามารถเลือกได้ ซึ่งพบว่าเป็นปัญหาสำคัญที่เกษตรกรกล่าวถึง เช่น พันธุ์สัตว์ที่ได้รับเกษตรพันธสัญญาเป็นการผลิตเชิงพาณิชย์ที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า และข้อกำหนดมาตรฐานฟาร์มในการทำฟาร์มปศุสัตว์พันธสัญญาเกษตรกรจะได้รับแรงจูงใจจากบริษัทให้มีการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตให้ทันสมัยผ่านค่าตอบแทนที่จะได้รับเพิ่มขึ้นในแต่ละรุ่นของการผลิต ถ้ามีการปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีตามที่บริษัทให้คำแนะนำ แต่นั่นหมายความว่าเกษตรกรต้องลงทุนเพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน ซึ่งจะเป็นปัญหาสำคัญสำหรับเกษตรกรรายย่อยที่มีปัญหาด้านเงินทุน

ในการแบ่งปันความรับผิดชอบ พบว่า เกษตรกรมีหน้าที่ต้องดูแลปัจจัยการผลิตที่ทางบริษัทจัดหามาให้ ถ้าเกิดความเสียหายเกษตรกรต้องเป็นผู้รับผิดชอบแม้ว่าจะเป็นกรณีจ้างเลี้ยง ในกรณีเกิดโรคระบาดที่

บริษัทวินิจฉัยแล้วว่าสาเหตุของโรคไม่ได้เกิดจากบริษัท บริษัทสามารถปฏิเสธการรับผิดชอบต่อผลผลิตได้ ในกรณี
ประกันราคา เกษตรกรต้องมีการวางแผนประกันไว้กับทางบริษัท เพื่อเป็นการประกันค่าปัจจัยการผลิตที่ทาง
บริษัทจัดหาให้เกษตรกรก่อนที่จะค่อยๆทยอยหักออกจากรายได้ที่เกษตรกรควรได้รับ ขณะที่เงินประกันจะอยู่
กับทางบริษัทไปจนกว่าจะเลิกสัญญา

ในการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนต่อรุ่นและต่อตัวในระยะสั้น พบว่า ทุกฟาร์มมีผลตอบแทนเงิน
สดเป็นบวกในทุกชนิดของการเลี้ยงสัตว์ แต่ถ้ารวมต้นทุนค่าเสียโอกาสในเงินลงทุนและค่าแรงงานครัวเรือนเข้า
ไปด้วย พบว่า ฟาร์มสุกรขุนรับจ้างเลี้ยงขนาดเล็กบางฟาร์ม ฟาร์มไก่เนื้อรับจ้างเลี้ยงขนาดเล็กมากและขนาด
เล็ก รวมทั้งบางฟาร์มในขนาดกลางที่มีผลตอบแทนสุทธิเป็นลบ ส่วนฟาร์มไก่เนื้อประกันและไก่ไข่ประกันใน
ภาพรวมให้ผลตอบแทนสุทธิที่เป็นบวก ส่วนการวิเคราะห์มูลค่าผลตอบแทนปัจจุบันสุทธิระยะเวลา 25 ปีของ
การลงทุนฟาร์มปศุสัตว์ในระบบพันธสัญญา พบว่า ร้อยละ 6.66 ของฟาร์มสุกรขุนรับจ้างเลี้ยงขนาดเล็กมีค่า
NPV ติดลบ เช่นเดียวกับค่าเฉลี่ย NPV ของฟาร์มไก่เนื้อรับจ้างเลี้ยงขนาดเล็กมากที่มีค่าติดลบ ส่วนฟาร์มไก่
เนื้อและไก่ไข่ประกันราคาให้ค่า NPV ที่เป็นบวกเหมาะสมแก่การลงทุนในทุกขนาดฟาร์ม

ด้านความเสี่ยง พบว่า การเกษตรพันธสัญญาได้ลดความเสี่ยงเรื่องราคาแต่ความเสี่ยงด้านผลผลิต
และรายได้นั้นไม่ได้ลดลงเมื่อพิจารณาโอกาสของการขาดทุนพบว่าหากพิจารณาเพียงต้นทุนเงินสดเกษตรกรมี
โอกาสได้กำไรแต่เมื่อพิจารณาด้านต้นทุนรวมทั้งหมดเกษตรกรมีโอกาสขาดทุนสูงหากพิจารณาเป็นรายสัตว์มีกรณี
ของสุกรขุนรับจ้างเลี้ยงและไก่เนื้อแบบประกันราคาที่ไม่มีโอกาสขาดทุนจากต้นทุนเงินสดเลย ขณะที่การเลี้ยง
ไก่ไข่แบบประกันราคามีโอกาสขาดทุนจากต้นทุนเงินสดสูงที่สุด ส่วนโอกาสในการขาดทุนจากต้นทุนรวม
พบว่า การเลี้ยงไก่เนื้อแบบจ้างเลี้ยงมีโอกาสในการขาดทุนสูงที่สุด ขณะที่การเลี้ยงสุกรขุนแบบจ้างเลี้ยงมี
โอกาสในการขาดทุนต้นทุนรวมต่ำสุด

การหาปัจจัยที่มีผลต่อโอกาสในการขาดทุน พบว่า มีเพียงขนาดฟาร์มที่มีผลต่อโอกาสในการขาดทุน
โดยฟาร์มขนาดเล็กมีโอกาสของการขาดทุนทั้งการขาดทุนจากต้นทุนเงินสดและต้นทุนรวมมากกว่าฟาร์มขนาด
ใหญ่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่ระดับการศึกษาของเกษตรกร บริษัทที่เกษตรกรทำสัญญาและสัดส่วน
การใช้เงินกู้ในการลงทุนรายปีไม่มีผลต่อโอกาสในการขาดทุนของเกษตรกร

ในส่วนของการรับมือและการป้องกันต่อความเสี่ยงในการทำปศุสัตว์ของเกษตรกรในระบบพันธสัญญา
พบว่าวิธีการรับมือที่เกษตรกรส่วนใหญ่นิยมคือ ยอมรับปัญหาโดยไม่ทำอะไรและการพูดคุยเจรจาปัญหากับ

บริษัทคู่สัญญาหากพิจารณาถึงวิธีการรับมือที่เกษตรกรไม่นิยมคือ การลดการผลิต การฟ้องร้องในเรื่องต่างๆ ของผู้เกี่ยวข้อง รวมถึงการเปลี่ยนอาชีพ การหาอาชีพใหม่ สำหรับการป้องกันความเสี่ยง พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่จะพยายามปรับแผนการผลิตโดยพยายามใส่ใจในการจัดการในฟาร์มให้ดีขึ้น

จากมุมมองของเกษตรกรผ่านเวทีการประชุมร่วมกัน พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการทำฟาร์มปศุสัตว์ คือ 1) คุณภาพของพันธุ์สัตว์ที่ดี สมบูรณ์และแข็งแรง 2) การเลี้ยงและการจัดการภายในฟาร์มที่ต้องการความรู้และประสบการณ์ที่เพียงพอ 3) สภาพโรงเรือนและอุปกรณ์ที่ใช้ในโรงเรือนที่ได้มาตรฐาน ซึ่งมีผลต่อการเจริญเติบโตของสัตว์ รวมทั้งความเหมาะสมของพื้นที่ตั้งโรงเรือน 4) คุณภาพของบริษัทคู่สัญญา โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยีการผลิต 5) ลักษณะของเกษตรกรที่ต้องช่างสังเกตและเรียนรู้ 6) ระยะเวลาจับสัตว์ขายที่แน่นอน เพราะมีผลต่อน้ำหนักขายและต้นทุนในการดูแลที่เพิ่มขึ้นหากสัตว์อยู่ในฟาร์มนานขึ้น ส่วนการปรับตัวเพื่อลดความเสี่ยง พบว่า การรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์และเทคโนโลยีในการเลี้ยงสามารถช่วยลดความเสี่ยงได้

เพื่อสร้างความเป็นธรรม ความเข้มแข็งและสวัสดิการให้แก่เกษตรกรรายย่อยที่ทำการผลิตภายใต้ระบบพันธสัญญา ภาครัฐควรมีการจัดตั้งองค์กรของรัฐเพื่อทำหน้าที่กำกับดูแลและตรวจสอบระบบการผลิตแบบมีพันธสัญญาขึ้นมาโดยเฉพาะ รวมทั้งมีการส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้ผลิตภายใต้ระบบพันธสัญญา ทั้งนี้ต้องมีสร้างให้มีกฎหมายขึ้นมาเพื่อรองรับระบบเกษตรพันธสัญญาโดยเฉพาะ